

TÜRKİYE'DE YAŞLI VE YAŞLILARA SUNULAN BAKIM HİZMETLERİ

Abdurrahman Çohaz

SHÇEK, Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanı

Yaşlılık kaçınılmaz ve geri dönülmez bir süreç olup, kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesidir. Bir başka tanımla yaşlılık fizyolojik bir olgu olup, kişilerin fiziki ve ruhi güçlerini bir daha yerine gelmeyecek şekilde kaybetmeleridir.

Yaşlılık bireysel bir olay olmakla birlikte, toplumsal değerler ve diğer etkenler toplumda yaşlıya ve yaşlılığa verilen değeri ve yeri belirlemekte olup, bir toplumdan diğerine ve çağa göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle yaşlılık sadece biyolojik bir olay olmayıp, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olaydır.

Ülkemizde Yaşlı Nüfusu Artış Göstermektedir.

Tıp alanındaki gelişmeler ve yaşam refahının yükselmesi ülkemizde beklenen yaşam süresini uzatmış olup, toplam nüfus içinde 60 yaş ve üzeri nüfus sayısal ve oransal olarak artmıştır. Ortalama yaşam süresi 71 olan ülkemiz Avrupa da orta yaşlı bir ülke haline gelmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumunun 2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanına bakıldığında Türkiye nüfusunun 3.906.979'unu kadın, 3.174.742'sini erkek olmak üzere toplam 7.081.721'ini 60 yaş üstü kişilerin oluşturduğu görülmektedir.

Ülkemiz nüfusunun toplam 71.517,100 olarak belirtildiği 2008 yılı veri tabanı dikkate alındığında 60 yaş üstü kişilerin toplam nüfusa oranının yaklaşık % 10 olduğu görülmektedir.

Yaşlı nüfusundaki bu artışın yanı sıra;

- geniş aileden çekirdek aileye geçiş,
- kırsal anlardan şehirlere göç,
- evde bakımda önemli rolü olan kadının iş hayatına katılımı,

- geleneksel kültür değerlerindeki değişimler yaşlının aile yapısı içindeki eski rolünün de değişmesine ve kurum bakımına talebin artmasına neden olmuştur.

Günümüzde yaşlılar daha çok devlet desteğine ve profesyonel hizmetlere gereksinim duymaktadır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü; özellikle dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan çocuk, genç, kadın, yaşlı ve özürlü bireylere yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, tedavi ve rehabilite edici hizmetleri sunmaktadır.

Kurumumuz yaşlı vatandaşlarımıza huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile yatılı bakım hizmeti, Yaşlı Hizmet Merkezleri ile de gündüzlü hizmet sunmaktadır.

Değişen ve gelişen dünya ve ülkemiz şartlarına ayak uydurmak, yaşlı hizmetlerini yaygınlaştırmak, hizmetin kalitesini ve yaşlı refahını artırmak, hizmete erişilebilirliği sağlamak, yeni alternatif hizmetleri geliştirmek kurumumuzun birincil önceliğidir.

Yaşlı refahının sağlanmasında öncelikle "yaşam kalitesinin" belirlenmesi ve iyileştirilmesi gerekir.

Yaşam kalitesinin artırılmasının evrensel ölçütleri,

- Uygun konut koşulları ve donanımlar,
- Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenme,
- Sağlık ve giyim ihtiyaçlarının karşılanması,
- Sağlıklı aile ilişkilerinin kurulması,
- Tüketici davranışlarının belirlenmesi,
- Yeterli gelir ve ekonomik kaynakların rasyonel yönetimidir.

Bu kapsamda yaşlılara sunulan hizmetlerin çeşitlendirilmesi, yeni hizmet modellerinin uygulamaya geçirilmesi, mevcut hizmetlerin iyileştirilmesi, yaygınlaştırılması, yaşlılık

alanında uluslararası düzeyde alınan kararların uygulanmasında koordinasyonun sağlanması çalışmalarımız sağlıklı yaşlanma ve yaşlılıkta yaşam kalitesini artırmak amaçlarımız doğrultusunda yürütülmektedir.

Yatılı Kurum Hizmetleri

Ülkemizde, yaşlılara yönelik yatılı kurum hizmetleri SHÇEK'e bağlı faaliyet gösteren Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Merkezleri ve Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları bünyesinde açılan Huzurevleri eliyle sunulmaktadır.

Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ; 60 yaş üzerindeki, sosyal ve/veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç olan kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak, sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Ülkemizin ekonomik ve sosyal şartları gereği yaşlanma alt sınırı yaşı 60 olarak belirlenmiş olup, Birleşmiş Milletler tarafından öngörülen ve Avrupa ülkelerinin çoğunda uygulanan yaşlanma alt sınırı yaşı 65'dir.

Huzurevi ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde yaşlılara götürülen hizmetler; barınma, sağlık, psiko-sosyal destek kapsamında psikolojik ve sosyal kaynaklı sorunlarının çözümünde yardımcı olunması, sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi zamanlarının değerlendirilmesi, aktivitelerinin devamının sağlanması, beslenme, temizlik, boş zamanlarını değerlendirme, sosyal faaliyetler ve diğer sosyal hizmetler olarak sıralanabilmektedir.

Huzurevlerinin; şehir merkezlerinde, sağlık merkezlerine yakın, şehir içi ulaşım araçlarından yararlanabilecekleri alanlarda yer alması, kapasitesinin 60 – 100 arasında olması, binaların fiziksel koşullarının yaşlı kullanımına uygun olarak düzenlenmesi, özel bakıma ve rehabilitasyona ihtiyacı olan yaşlılara ayrılacak bölümlerin birbirlerinden bağımsız olmasına özen gösterilmektedir.

SHÇEK Genel Müdürlüğüne bağlı Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Rehabilitasyon Merkezlerinde ekonomik durumu iyi olan ve sosyal yönden yoksunluk içinde bulunan yaşlılarımıza **ücretli**, ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan ve 1005 sayılı Kanun gereği İstiklal Madalyası verilen yaşlılarımıza ise **ücretsiz** yatılı bakım hizmeti sunulmaktadır.

SHÇEK Genel Müdürlüğüne bağlı Huzurevlerinde bakılan 60 – 65 yaş arası ücretsiz yaşlılara kurum tarafından 2022 sayılı kanunda öngörülen 97.-TL aylık harçlık olarak verilmektedir. 65 + yaş grubundaki huzurevinde ücretsiz olarak kalan yaşlılara ise 2022 sayılı kanun gereği üç ayda bir SGK tarafından 291.-TL ödenmektedir.

2010 Mart sonu itibariyle halen kurumumuza bağlı 8333 kapasiteli 84 Huzurevi ve Yaşlı Bakım Rehabilitasyon Merkezinde 7375 yaşlımıza yatılı bakım hizmeti verilmektedir. Bu yaşlılarımızın % 39'u kadın, % 61'i erkek yaşlı, % 49'u ücretsiz, % 51 ücretli yaşlı, % 67'si huzurevi yaşlısı, % 33'ü özel bakım yaşlısıdır.

Yaşlıların bireysel özellikleri, farklılıkları onlara sunulacak bakım hizmetlerinin de çeşitlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu çerçevede kurumumuz bir ilki gerçekleştirerek Devletin bakım ve gözetimine ihtiyaç duyan ancak toplu bakımı tercih etmeyen yaşlılarımızın yaşam standardını yükseltmek ve toplumdan soyutlanmadan ev ortamında bakımlarının yapılarak huzurlu bir yaşam sürdürmelerini sağlamak amacıyla; sağlıklı yaşlılara hizmet vermek üzere pilot uygulama olarak Aralık 2009 tarihi itibari ile Ankara İlinde Seyranbağları Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezine bağlı "Seyran Yaşlı Evi" hizmete açılmış olup, 4 bayan yaşlıya hizmet verilmektedir.

Söz konusu projenin talep ve ihtiyaçlar doğrultusunda ülke genelinde yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılan Huzurevleri ile Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakım Merkezleri;

55 ve daha yukarı yaşlarda olup sosyal ve/veya ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan, kuruluş bakımına ihtiyacı olan yaşlı bireylerin özel huzurevlerinde/ yaşlı bakım merkezlerinde yaşlıların bakım ve korunmaları sağlanmaktadır.

İlgili yönetmelik ile Kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde açılacak huzurevlerinin açılış, çalışma, fiziki şartlar, personel şartları, teftiş ve denetim işlem ve esaslarına mevcut mevzuata uygun bir şekilde belirlemek çağdaş anlayış ve şartlara uygun düzeyde hizmet vermelerini sağlamak amaçlanmıştır.

Gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerince işletilen huzurevlerinin ve bakımevlerinin Özel Huzurevleri ve Yaşlı

Bakım Merkezleri Yönetmeliği çerçevesinde; dernekler, vakıflar, azınlıklar ve özel-tüzel kişilere ait 152 huzurevi, 8526 kapasite ile, Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliği gereği diğer bakanlıklar ve belediyelere bağlı olarak hizmet veren 28 huzurevi 4613 kapasite ile hizmet sunmaktadır.

Türkiye'de 2010 Mart ayı sonu itibarıyla faaliyette bulunan resmi ve özel huzurevi sayısı 264, toplam yatak kapasitesi yaklaşık 21.472'dir.

Hizmet standart'ının yükseltilmesi çalışmaları kapsamında;

*Yaşlı bakımı hizmeti veren resmi ve özel kuruluşlarımızın fiziki şartları iyileştirilerek modern çağın yaşanılır mekânları haline getirilmiştir.

*Yaşlı bakım hizmetleri, yaşlı bakımı konusunda kurs görmüş sertifikalı elemanlar ile aynı alanda eğitim veren ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarından mezun kişiler tarafından sunulmakta olup, her 15 yaşlıya 3 vardiya halinde çalışmak üzere 4 yaşlı bakım elemanı görevlendirilmektedir.

Gündüzlü Hizmetler:

Kurumumuz bugüne kadar yaşlılara yönelik Gündüzlü Hizmetlerini yatılı kurum bakımına gereksinim duymayan ve ekonomik-sosyal durumu ne olursa olsun ev ortamında yaşayan yaşlıların sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak, onların izole edilmelerini engellemek amacı ile açılan Yaşlı Dayanışma Merkezleri aracılığı ile sunmuştur.

Ancak Ülkemizde gelişen ve değişen toplum ihtiyaçları gözönüne alınarak yaşlılara sunulan hizmetin çeşitlendirilmesi, Yaşlı Dayanışma hizmetlerinin yanı sıra yaşlılara evinde sosyal- psikolojik destek hizmeti verilmesi ve Alzheimer, demans vb. hastalığı olan yaşlıların gündüzlü bakımının sağlanması amacıyla hazırlanan "**Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Yaşlı Bakımı ile Evde Yaşlı Bakımı (evde yaşama destek) Hizmetleri Hakkında Yönetmelik**" 07.08.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yaşlı Hizmet Merkezlerinde;

*Ev ortamında yaşayan akıl ve ruh sağlığı yerinde olan yaşlıların boş zamanlarını çeşitli sosyal etkinliklerle değerlendirmek, sosyal ilişkilerini ve aktivitelerini artırarak sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olunması,

*Yaşamını evde ailesi, akrabalarıyla veya yalnız sürdüren Alzheimer ,Demans vb. hastalığı olan yaşlıların yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, boş zamanlarının değerlendirilme-

si, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olunması, kendi imkanlarıyla karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerine destek hizmetleri verilmesi, ilgilerine göre faaliyet grupları kurarak sosyal faaliyetler düzenlenmesi suretiyle sosyal ilişkilerinin zenginleştirilmesi, aktivitelerinin artırılması ve gerekli olduğu zamanlarda aileleri ile dayanışma ve paylaşma sağlanarak yaşam kalitesinin artırılması,

*Akıl ve ruh sağlığı yerinde olan, tıbbi bakıma ihtiyacı olmayan ve her hangi bir özürlü bulunmayan yaşlıların bakımı ile ilgili olarak hane halkının tek başına veya diğer destek unsurlarına (komşu- akraba) rağmen yetersiz kaldığı durumlarda yaşlıların evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması hedeflenmektedir .

Bu çerçevede hizmete açılan;

ANKARA MAMAK YHM'de ; 49 kadın , 62 erkek olmak üzere toplam 111,

ANKARA EMEK YHM'de ; 164 kadın, 39 erkek olmak üzere toplam 203,

ÇANAKKALE YHM'de ; 173 kadın, 28 erkek olmak üzere toplam 201,

İZMİR NEBAHAT DOLMAN YHM'de ; 348 kadın, 72 erkek olmak üzere toplam 420,

ESKİŞEHİR YHM'de ; 16 erkek yaşlı olmak üzere toplam 5 Yaşlı Hizmet Merkezimizde toplam 734 kadın, 217 erkek olmak üzere toplam 951 sağlıklı yaşlıya dayanışma hizmeti sunulmaktadır.

Evde bakım hizmetine ilişkin hazırlık çalışmaları ilk olarak 2009 yılında İzmir ilinde başlatılmış olup, İzmir Nebahat Dolman Yaşlı Hizmet Merkezi tarafından merkez üyeleri haricinde il düzeyinde ulaşılabilen muhtarlıklar, okullar, sağlık il müdürlükleri, basın vb. kanalıyla yapılmış ve şu ana kadar 400 civarında yaşlıya ulaşılmış olup, halen 15 yaşlıya evde bakım hizmeti sunulmaktadır.

Evde bakım hizmetleri kapsamında ;

- Erkek yaşlıların özlem duydukları yemekler yapılmakta olup kahvaltı hazırlanmakta,
- Elbise ütöleri yapılmakta,
- Ev ve mutfaklarının tertip ve düzeni sağlanmakta,
- Hastalanmaları halinde zorunlu durumlarda isteklerine göre, hastanede refakat edilmekte,
- Bayanların öz bakım ve banyolarına yardımcı olunmakta,
- İsteklerine göre yemek, pasta vb. yapılmakta,

- Bakım elemanları ev temizliğine de yardımcı olmaktadır.

Yine İzmir Buca Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi bünyesinde 10 kapasiteyle **Gündüzlü Bakım Hizmeti** sunulmaya başlanmıştır.

İzmir Buca Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde henüz yeni hizmete başlamış olması nedeniyle bu güne kadar 8 yaşlı gündüzlü bakım hizmetinden yararlanmış olup halen 6 yaşlıya hizmet sunulmaya devam edilmektedir. Merkezde yaşlıların aktivite ve egzersizleri için gerekli bölümler düzenlenmiş olup, çeşitli hafıza egzersizleri, kelime oyunları, oyun hamurları, boncuklarla renk ve şekil ayırması için boncuk dizme, hayvanları tanıma, çiftini bul, yazı tahtası gibi çeşitli aktivitelerle el, kol ve göz koordinasyonları fizyoterapist gözetiminde bakım elemanları tarafından yapılarak zaman geçirmeleri sağlanmakta, yine gündüzlü bakım yaşlılarından ihtiyacı olanlar fizik tedavi ünitesinden yararlanmaktadır. Söz konusu yaşlılara haftanın 7 günü bakım hizmeti verilmektedir.

Ayrıca; Eskişehir Yaşlı Hizmet Merkezinde 19 Şubat 2010 tarihinde verilen Makam Onay'ı ile **"Evde Bakım"** hizmetleri sunulması yönünde çalışmalara başlanmıştır.

Yaşlılık Alanında Uluslararası Düzeyde Alınan Kararların Hayata Geçirilmesine Yönelik Çalışmalar

Yaşlanma Ulusal Eylem Planı

8-12 Nisan 2002 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından Madrid'te düzenlenen II. Dünya Yaşlılık Asamblesinde hazırlanan "Yaşlanma Uluslararası Eylem Planı" çerçevesinde; DPT Müsteşarlığının koordinatörlüğünde, başta Kurumumuz, ilgili kamu kurumlarının ve sivil Toplum kuruluşlarının katılımı ile oluşturulan "Yaşlanma Ulusal Komitesi" aracılığı ile "Türkiye de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı" hazırlanmış olup, Yüksek Planlama Kurulunca 2007 yılında kabul edilmiştir.

Karar gereğince, Ulusal Eylem Planında yer alan eylemlerin uygulamaya dönüştürülebilmesi için, 17-18/12/2008 tarihlerinde Genel Müdürlüğümüz koordinatörlüğünde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin ortalama 135 mensubunun katılımı ile gerçekleştirilen Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Çalıştayında, Eylem Planında yer alan, yaşlıların sorunlarının büyüklüğü ve önceliği ile ilgili eylemler stratejik plan çerçevesinde hazırlanmıştır.

"Çalıştay Sonuçları"nın değerlendirilmesi, belirlenen sonuçlar hakkında diğer kamu kurumları ile sivil toplum örgütlerinin haberdar edilmesi, ilgili birimlerce uygulanabilirliğinin açıklığa kavuşturulması yönünde gerekli çalışmaların başlatılabilmesi ve Yüksek Planlanma Kurulu Kararı ile kabul edilmiş olan Eylem Planı ve Çalıştay sonuçları gereği ülkemizde "Ulusal Yaşlanma Enstitüsü" nün kurulması amacıyla Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Çalıştay Sonuçlarının uygulamaya konulması çalışmaları devam etmektedir.

"Yaşlanma Ulusal Eylem Planı"nda belirlenen;

- Bütün karar verme düzeylerinde, yaşlıların ihtiyaçları ve sorunlarının göz önünde bulundurulması, karar verme sürecinde temsil edilebilmeleri için yaşlı organizasyonlarının kurulmasının teşvik edilmesi,
- İl Bazında "Yaşlı Meclisleri ve Yaşlı Danışmanlık Kurulu" nun oluşturulması,
- Emeklilerin maaşları kesilmeden yarı zamanlı çalışmalarına imkan veren yasal düzenlemelerin yapılması,
- Sosyal Güvenlik Kurumlarından emekli maaşı alan kişilerin emeklilik maaşlarının kişileri yoksulluktan kurtaracak düzeyde yeniden belirlenmesi,
- Kurumların yaşlılara yönelik gündüz bakım merkezi açmaları için özendirilmesi,
- SHÇEK ve Sağlık Bakanlığı denetiminde ruhsal sorunu olan, madde bağımlılığı olan yaşlılar için ayrı bakım ve huzurevleri açılmasının desteklenmesi,
- Kriz merkezlerinde yaşlı ünitelerinin oluşturulması,
- Yaşlı hizmetlerine yönelik insan gücü planlaması için araştırma yapılması ve sonuçlarına göre geleceğe yönelik projeler yapılması,
- Yaşlıların emeğinden rasyonel bir biçimde yararlanabilmek, bunun için küçük el becerilerini geliştirilebilmesi yönünde halk eğitim merkezleri, toplum merkezleri, yaşlı hizmet merkezleri tarafından yaşlılara eğitici kurslar düzenlenmesi,
- Yaşlıların aktivitelerini sürdürebilmeleri için okuma yazma bilmeyen yaşlıların okuryazar oranlarının artırılması,
- Yaşlı istismarının önlenmesi amacıyla yasal düzenlemeler yapılabilmesi ile eğitim programları düzenlenmesi,
- Geriatri servislerinin ve hastanelerinin oluşturulması ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması,
- Yaşlılara yönelik ilaç dağıtımı sosyal aktivite vb. çalışmalar için mobil ekiplerin oluşturulması,
- Sağlıklı yaşama için toplumun bilgilendirmesi, kamuoyunda duyarlılık oluşturulması,

- Evde bakım hizmet modelinin yaygınlaştırılması, bu hizmet modeli içerisinde yer alan sağlık ve sosyal destek hizmetlerinin sigorta ödemeleri kapsamına alınması,
  - “Yaşlı Parkları” oluşturularak ilgili meslek elemanlarının denetiminde fiziksel aktivite programlarının oluşturulması,
  - “Yaşlı dostu kentler” oluşturulmak anlayışı ile kent mimarisinin düzenlenmesi, şehir mobilyalarının tasarım ve üretimlerinin yaşlılar düşünülerek yapılması, ulaşım araçlarının ergonomilerinin yaşlı ve özürllere uygun olarak düzenlenmesi,
- gibi eylemlerin kamu kurum ve kuruluşları, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşlarınınca hayata geçirilmesi,
- Nüfusun yaşlanması sonucu ortaya çıkacak sosyal-ekonomik-demografik değişimlerle ilgili durum tespitine yönelik araştırmalar yapılması, uygulamalı eğitimler verilmesi, elde edilen bilgi ve verilerin yaşlılık anlamındaki politikaları oluşturarak uygulayıcı kurum ve kuruluşlarla paylaşımlarda bulunmak üzere Ulusal Yaşlılık Enstitüsünün kurulması ile ülkemizde ileriye yönelik sorunların karşılanmasında önemler alınacağı düşünülmektedir